

ДАЛМАТИНСКО- БУКОВИНСКА МИТРОПОЛИЈА И ЧЕХОСЛОВАЧКА НАРОДНА ЦРКВА

Николина Миљевић

Архив Југославије, Београд*

Сажетак: У тексту је дат кратак преглед православља у Далмацији, од раног средњег века, и мало касније у Буковини. Ове две епископије су биле уједињене 1873. године у Аустро-Угарској монархији, све до њеног пада 1919. године, када је Далматинска епископија припојена Српској православној цркви, а Буковинска епископија Румунској православној цркви. У Чехословачкој је 1921. године основана Чехословачка народна црква, коју је подржала СПЦ. Међутим, мешање цариградске патријаршије и римокатоличке цркве, као и чешке владе допринело је, заједно са политичком ситуацијом на крају Другог светског рата, да се православни Чеси и Словаци определе за Руску православну цркву.

Кључне речи: православље, јурисдикција, Чехословачка, Далмација, Буковина, мукачевско-прјашовска епархија

Историја далматинске цркве

Хришћанску веру у Далмацији проповедао је критски епископ Тит, помоћник апостола Павла. Рано је успостављена црквена организација под влашћу римског папе, који је управљао преко Солинске надбискупије и Аквилејске патријаршије све до 732. године. Тада је византијски цар Лав III Иконоборац одузео од римског папе цели Илирик, коме је припадала Далмација, и ставио га под управу васељенског патријарха. Користећи слабост Источног Римског царства, Срби су двадесетих година 9. века под Властимиром створили своју самосталну државу са рашком епископијом под управом Охридског архиепископа. Српској држави припадале су области између река Цетине и Бојане. Због тога је Свети Сава установио за Српско приморје 1219. године

*nikolina.m@arhivyu.rs

две епископије: *хумску* или *захумску* са седиштем епископа у манастиру Св. Богородице код Стона, на Пелешцу и *зетску* са седиштем епископа у манастиру Св. Арханђела Михаила на острву Превлаци код Тивта. Због тога су Св. Сава и његови наследници носили титулу „архиепископ свих србских и поморских земаља”, а после прогласа патријаршије (1346) „патријарх србских земаља и поморских”.¹

За време краља Милутина, почели су се Срби досељавати у Северну Далмацију. Око 1317. године православни монаси из босанског манастира Крупе подигли су манастир *Крупу* (храм *Успења Богородице*). Монаси пристигли из Свете земље, из манастира Светог Архистратига Михаила који је тамо подигао краљ Милутин, оснивају манастир Крку око 1350. године. Монахе је на то наговорио духовник кнегиње Јелене, сестре цара Душана и удовице кнеза Младена Шубића, монах Руфим. На реци Крки манастир је посвећен *Св. Арханђелу Михаилу*. По благослову патријарха Пајсија Јањевца и митрополита Дабробосанског Теодора, при манастиру је 1615. године основано богословско училиште, које је радило до 1647. године када су ученици и наставници монаси пред турском најездом морали побећи највећим делом у Задар, а делом и у Сремске Карловце. Манастирска братија се вратила у манастир 1650. године, а богословија је поново отворена тек 1964. године. Трећи српски манастир је *Драговић* (храм *Рождества Богородице*), на реци Драговићу, основали су Срби из Босне 1395. године Већ после освајања Босне 1463. године Турци су почели упадати у Далмацију, која је била под млетачком влашћу.² Млетачко-турске борбе привремено су се завршиле миром 1540. године по коме је Далмација подељена на два дела: далматинско Загорје – припало Турцима, а далматинско Приморје – Млечанима. Српска црква у турском делу Далмације налазила се под управом Охридске архиепископије, а од 1557. године обновљене Пећке патријаршије.

Зетски митрополит Јосиф 1454. године именовао настојатеља манастира Крке да надгледа све православне цркве у Далмацији. О Српској цркви у турском делу Далмације бринуо се дабробосански митрополит. Као *митрополит босански, клиски и лички*

¹ Рајко Веселиновић, *Историја Српске православне цркве са народном историјом*, књ. II (1766-1945) (Београд: Свети архијерејски синод Српске православне цркве, 2004), 41-42.

² Угарски краљ је 4.07.1409. године продао Далмацију Млетачкој републици за 100.000 дуката. Види: Ibid., 42.

потписивао се Гаврило Аврамовић 1577. године Њега су првог називали „егзархом пећког патријарха у Далмацији”. Гаврилов наследник Аксентије (1579-1601) био је лично у Далмацији и храбрио народ да се држи православне вере. Митрополит Теодор (1601-1619) отворио је *Богословију у манастиру Крки 1615. године* То је до данас најстарија позната стручна школа у српској културној историји.³

После 1691. године дабробосански митрополити изгубили су јурисдикцију над православним Србима у Далмацији и задржали су само титулу „егзарха Далмације”. Управа Пећке патријаршије, односно, Дабробосанске митрополије трајала је у овим крајевима до Карловачког (1699) и Пожаревачког (1718) мира. Тада су Турци уступили део Далмације Млетачкој републици, тако је Српска црква дошла под њихову власт.

Православном црквом у млетачком делу Далмације, од 1578. године, управљао је васељенски патријарх у Цариграду преко *филаделфијског архиепископа* са седиштем у Млечима. Филаделфијски архиепископ (увек је био Грк) управљао је Српском црквом преко архимандрита манастира Крке, који је због тога носио титулу „генерал-викар архиепископа од Филаделфије”. Као изразито римокатоличка република, Венеција је настојала да поунијати и српски народ и филаделфијског архиепископа; тако је Грк Мелентије Тибалди (1685-1713) признао унију. Дешавало се понеки пут да је за генерал-викара постављан и Србин епископ. Патријарх Арсеније III Црнојевић одобрио да „крчки владика” буде Василије. Њега је наследио Никодим Бусовић родом из Шибеника (1693-1707), који је подржавао Млечане за време Морејског рата (1684-1699), зато су му дозволили да обнови манастир Драговић 1694. године. Када су појачали притисак на њега и све православне Србе да се потчине латинском надбискупу у Сплиту, епископ Никодим и Срби су то одбили. Избила је Курицина буна 1704. године названа по попу Петру Јагодићу Курици. Због свега тога је Никодим прогањан, па се морао склонити на Свету Гору. Касније су му дозволили да се врати у Далмацију, где је живео до своје смрти у Врлици. У борби против Турака ослањајући се на Млетачку републику, истакао се Саватије Љубибратић, родом из Пиве. Био је захумски митрополит са седиштем у манастиру Тврдош код Требиња. Да се Турци не би дочепали утврђеног Тврдоша, Млечани га подигну у ваздух 1694. године. Турци оптужише Саватија за

³ Ibid., 43.

главног вођу херцеговачких побуњених Срба, зато је морао да бежи са калуђерима у Херцег Нови. У Топли је саградио једну зграду са црквом Светог Николе, одакле је управљао својом епархијом у Боки и Далмацији. Саватије, имућан човек, своја имања и управљање црквом оставио је братанцу Стефану Љубибратићу (1716-1722). Млетачка република је још ратовала против Турака, па су јој Срби били потребни. Зато је одредила плату архимандриту Стефану као свом коњанику. Он је још у име Саватијево посетио већину цркава у Далмацији, поделио им богосложбене књиге донете из Русије, уводио је матице рођених, венчаних и умрлих. Његовом заслугом млетачке власти су уступиле манастиру Савина 40 јутара напуштених турских ораница и винограда у селима Драчеву и Звалинама, у Попову. Пошто су Млечани 1718. године признали црногорском владици Данилу јурисдикцију над православним Србима у Боки Которској, ова покрајина је престала да буде под управом филаделфијског архиепископа, епископ Стефан је пренео своје седиште у манастир Драговић. Бока је била под управом цетињских владика до пада Млетачке републике (1797). Чим је епископ Стефан прешао у Драговић, латински бискуп на челу са задарским надбискупом Вићентијем Змајевићем почео је пропаганду код Римске курије и Сената у Млецима против епископа Стефана. Одузели су епископу Стефану 1722. године право управљања српском црквом у Далмацији, зато је он отишао у Лику, па у Костајницу на Банији, где је и умро 1740. године.⁴

Сви Срби епископи морали су да напусте своје епархије после укидања и припајања Пећке патријаршије Васељенској патријаршији у Цариграду (1766). Они су поумирали по манастирима или у прогонству. Отада су на наше епархије по Србији, Босни, Херцеговини и Македонији под турском влашћу постављани Грци. У Млецима је постојала јака грчка колонија, а било је Грка расутих и по Далмацији и острвима. Тим Грцима је цариградски патријарх дао епископа, који је носио наслов *филаделфијског митрополита*, и он је преко својих викара, Срба, управљао верским животом Срба Далматинаца. Викари су били обично архимандрити далматинских српских манастира којих ту има већ од 14. века. Латински притисак на православне био је у Далмацији врло јак, па су неки од тих викара морали да беже чак у Русију. Углавном су то били Грци пореклом из Фанара, градске четврти Цариграда, из богатих трговачких породица које су имале и политичког утицаја у турској држави, нарочито у

⁴ Ibid., 43-45.

18. и 19.в. Владике фанариоти су избацивали словенске књиге из богослужбене употребе, брисали слављење крсног имена, а нису волели ни словенско појање.

Млетачка република је наставила са непријатељском политиком према српској цркви. Епископ Симеон Кончаревић (1751-1762) морао је да бежи у Русију, заједно са калуђерима манастира Крупе. Тамо је умро и сахрањен 1770. године. Он је први српски писац 18.в. из Далмације. Написао је *Љетопис грађанских и црквених догађаја*, о политичкој и црквеној историји српског народа до 1754. године. Треба споменути и архимандрита Никанора Богуновића, који је 1778. године започео са реконструкцијом делова манастира Крке. Падом Млетачке Републике под француску власт, укинута је верска нетрпељивост. Наполеон је од словеначих и хрватских покрајина, од Далмације и Боке Которске, створио *Илирске провинције*. Српска православна црква добила је Далматинско-истријску епископију 1808. године са седиштем у Шибенику. Уређена је духовна власт (конзисторија) и отворена богословска школа, све на државни трошак. Први далматински епископ са седиштем у *Шибенику* постао је Венедикт Краљевић (1810-1828), а његов помоћник Герасим Зелић, архимандрит манастира Крке.⁵

Већ 1814. године сменила је француску власт у Далмацији поново аустријска власт (до 1918.) и ставила је шибеничку епископију под карловачког митрополита. Епископ Јосиф Рајачић (1829-1834), касније патријарх српски, снажно се опирао латинским притисцима на православље. Отворио је 1833. године богословију у Шибенику. Унијати су куповали душе гладног народа, а државна власт је ради уније чинила нашем свету груба насиља. Рајачић је успехе уније свео на најнижу меру. И у то доба су због уније падале главе и ишло се у тамнице. Од око 80.000 Срба прешло је на унију око 900, до половине 19. века. Број унијата до почетка 20. века опао је на 72. Рајачићу је помагао и митрополит Стратимировић. Године 1841. пренето је седиште епископије далматинске у Задар. Тада је пренета и богословија. Године 1870. добила је Бока са Дубровником свог засебног епископа. Када је 1867. године Хабзбуршка монархија преуређена у *двојну монархију* Аустро-Угарску, остала је Далмација у аустријској половини државе. Тада је далматинска Црква издвојена из карловачке и постала је саставни део буковинско-черновичке митрополије (1874), која је

⁵ Ibid., 47. (Герасим Зелић је био на крунисању Наполеона за цара).

основана за све православне народе у аустријском делу државе.⁶ Значајни далматински епископи били су Стефан Кнежевић (1853-1890) и његов наследник Никодим Милаш (1890-1910). Н. Милаш је познат по својим радовима из области црквеног права у европском научном свету. На основу Кончаревићевог *Љетописа* написао је *Православну Далмацију*. Његово дело *Православно црквено право* објављивано је више пута.⁷

После Првог светскога рата заузела је Задар Италија. Тамошња богословија се угасила, а епископско седиште је прешло опет у Шибеник. У Далмацији и Боки има једанаест православних манастира. По положају и градњи је најлепши манастир *Савина* у Боки Которској. Предање га доводи у везу са св. Савом. У северној Далмацији су најзначајнији манастири *Крупа* (1317), *Крка* (1350) и *Драговић* (1395).

Историја буковинске цркве

„Као што је румунска ердељскоугарска митрополија потекла од унговлашке митрополије, тако је православна буковинска црква потекла од молдавске или молдовлашке митрополије. Ако се православна буковинска и далматинска црква називају најмлађим православним црквама у Аустро-Угарској, то се тако говори само с обзиром на време везе тих цркава са Аустро-Угарском монархијом”.⁸ Радаучку епископију основао је почетком 15. века молдавски кнез Александар Добри (1400-1432), тамо где је био радаучки манастир, који је постојао већ 1365. године. У пределима садашње буковинске архиепископије било је, пре аустријске управе, не само седиште и један део радаучке епископије, него и један део молдавске архиепископије. Седиште молдавске митрополије било је у Сучави. Око 1630. године пренето је из Сучаве у Јаши, као и кнежевски престо. Не може се тачно одредити година оснивања сучавске митрополије, али је сигурно то било у првим годинама кнеза Александра Доброг. Први митрополит је био Јосиф Акерман, што се види у документу кнеза Александра од 7.01.1403. године.⁹

⁶ Григорије Микић, *Преглед историје хришћанске цркве*, 2, српска црква (Сремски Карловци: Српска манастирска штампарија, 1936); Веселиновић, *Историја Српске православне цркве*, 50.

⁷ Сава, епископ шумадијски, *Српски јерарси: од деветог до двадесетог века* (Београд: Евро; Подгорица: Унирекс; Крагујевац: Каленић, 1996), 366-370, 475-476.

⁸ Јевсевије Поповић, *Опћа црквена историја*, књ. II (1054-1912) (Сремски Карловци: Српска манастирска штампарија, 1912), 603.

⁹ Ibid., 603-604.

Пре аустријске власти Буковина је била испуњена манастирима. Најзначајнији манастир *Радауца*, основао је молдавски кнез Богдан I (1349-1365), који је и сахрањен у њему. Следе манастири: *Молдовице или Ватра-Молдовице* (основао 1401. године кнез Александар Добри), *Хомора* (подигнут пре 1427), *Путна* (од 1466), *Патрауц* (од 1487), *Воронец*, *Сучава* (крај 14. века), *Св. Илија* (1488). Касније основани манастири су: *Сучавица* (од 1580), *Драгомирна* (1602) и *Солеа* (1613). Манастир Путна је био најугледнији и из њега су потекли многи молдавски епископи. У манастиру Драгомирни живео је познати руски светогорски монах Пајсије Величковски (1722-1794).¹⁰

Буковина је 1775. године дошла под аустријску власт; до 1786. године била је под војничком управом. Затим до 1849. године округ Галиције, и тек после тога као посебна аустријска круновина. Као војводина имала је самосталну политичку земаљску управу. Свој садашњи обим радачка епископија је добила када је Буковина дошла под Аустрију. Тада је јашки митрополит 1781. године напустио јурисдикцију, коју је имао у Буковини, и пренео ту јурисдикцију на радачког епископа. Од 1781. до 1783. био је радачки епископ независан, и називао се егзетним епископом. Године 1783. подчинио га је цар Јосиф II, док је у администрацији постао независним од државне власти. Седиште из Радауца пренео је 1781/2. године у Черновице. Тада је било 9 великих, 12 малих манастира (скитова), 1 женски манастир у Патрауцу код Сучаве и 1 женски скит у Волоци. Од свих њих одржала су се само 3 манастира: Путна, Сучавица и Драгомирна, највише по 25 калуђера. Остали су укинута. За време епископа Доситеја Херескуа (1750-1789) дошла су манастирска имања под управу земаљског владара, те је отуда постао *религиозни фонд* за издржавање целе дијацезалне цркве и школа. Све црквене ствари су 1786. године уређене статутом, *Нацртом за уређење духовних ствари у Буковини*. Овим статутом прописан је пословник за конзисторију, која је додата епископу још 1781. године, и којој је био 1783/4. године члан српски архимандрит Гедеон Никитић, који је затим отишао у Ердељ за епископа. Уређене су парохије по српском узору у Угарској. Основана је једна нижа клирикална школа, прво у Сучави 1786. године, затим је премештена у Черновице 1789. године. Тако је у буковинској православној цркви спроведено јозефинско црквено право, а делом и у православној цркви у Далмацији, која је дефинитивно дошла под Аустрију 1814. године. После епископа Доситеја Херескуа

¹⁰ Ibid., 605-606.

дошао је за буковинског епископа Србин Данило Влаховић (1789-1822). Он је 1786. године постао директор клирикалне школе у Сучави, а 1798. године основао је завод за сиромаше. „Већ за време епископа Данила почиње рад на дизању интелектуалног образовања у клиру. Под његовим наследником Исаијом Балашескулом (1823-1834) добила је буковинска дијецеза једно богословско училиште и један епископални семинар по римокатоличким узорима, пошто су се пре тога неки буковински духовници образовали на бечком и лвовском универзитету. Језик на коме се предавало био је латински, а од 1848. године румунски”.¹¹

За време епископа Јевгенија Хакмана (1835-1873), тражили су од цара „поправку спољашњих црквених прилика, да се поврати цркви религиозни фонд, да се поврати право на избор епископа, јер је право избора епископа раније, у времену пре аустријске управе, постојало и било вршено на сабору сталежа, на сабору вишег свештенства и племства, док је у времену аустријске владе дошло на место избора именовање од стране цара”.¹²

Ердељски епископ Андрија Шагуна настојао је да оснује румунску митрополију за Ердељ, Угарску и Буковину. Насупрот томе, карловачки митрополит Јосиф Рајачић (1842-1861) је тежио да јаче веже дијецезе ердељску, далматинску и буковинску за своју митрополију. Тај спор је цар решио 1864. године тако да је митрополија подигнута само за Ердељ и Угарску, а српска и румунска митрополија да имају своју аутономију свака преко свог народноцрквеног сабора. Али, избор епископа и црквена управа религиозним фондом су права круне. Против такве одлуке окуп-ио се један народни скуп 1870. године од православних чланова народа у Буковини. У исто време је цар одлучио да буковинску цркву подигне на степен митрополије и припоји јој далматинску цркву. Тако су од 23.01.1873. године Буковина и Далмација једна митрополија. Први митрополит био је Теофил Бендела (1873-1875).¹³

Царским указом Фрање Јосипа I 1875. године. Теолошки факултет је у саставу Черновичког универзитета. На њему се предавало на немачком језику црквена историја, црквено право и богословске помоћне науке, а остали предмети на румунском језику. Митрополит Владимир Репта (1902-1924/25) помагао

¹¹ Ibid., 607-608.

¹² Ibid., 609.

¹³ Ibid., 611.

је православну сирочад у Буковини, а 1908. године основао је женски манастир у Черновицама за 25 монахиња са заветом да негују болеснике и помажу и одгајају децу.¹⁴ Захваљујући свом религиозном фонду, који се образовао од епископалног и манастирског иметка, материјално је добро стајао, издржавао свој теолошки факултет и имао добро образовано свештенство.

Када је припојила Буковину, власт у Бечу је гарантовала православној цркви status quo, али је ипак католичка црква била протезирана. Православни и друге религије добили су законско признање и слободно исповедање вере, док у другим немачко-словенским провинцијама Хабсбуршког царства до *патента* цара Јосифа II 1781. године православни ниси били толерисани. Српски народ је одушевљено поздравио тај патент, али већ следеће године донета је *Конзисторијална система* (1782), која је решавала брачне, дисциплинске, црквено-казнене, обредне и друге предмете. Већина српског свештенства била је незадовољна оним делом царевих реформи који се односио на укидање манастира. Заплењена манастирска имања цар је употребио за оснивање просветних установа. По попису 1900. године било је у Буковини око 730.000 душа, од којих су 500.000 били православци, 87.000 римокатолици, 23.000 гркоунијати, 96.000 мојсијевци, и остали.¹⁵

Када је Хабсбуршка монархија освојила Буковину, то је довело до промене становништва и досељавања из припојених подручја, Русина из Галиције и Румуна из Мађарске и Трансилваније, заједно са мањим групама Мађара, Пољака и Немаца. Границе провинције установљене 1774. године из стратешких разлога прве поделе Пољске, када је аустријска војска освојила више од 10.000 км северо-западне Молдавије и уз сагласност Отоманског царства, припојила Буковину 1775. године Распадом Аустро-Угарске 1918. године скупштина Буковине гласала је за уједињење са Румунијом.

Далматинско-буковинска митрополија

Најстарија православна скупина на територији Аустро-Угарске монархије била је у северној Мађарској, у време када још Галиција није припадала Аустрији. Њихов епископ се школовао у манастиру Св. Николе у Мукачеву. У ужем мукачевском дистрикту православље се одржало до краја 17. века. Тада је православни епископ из манастира Св. Николе био протеран, 1692. године, а на

¹⁴ Ibid., 612.

¹⁵ Ibid., 614-615; Веселиновић, *Историја Српске православне цркве*, 24-25.

његово место устоличен унијатски епископ Јосиф. У то време, под вођством патријарха Арсенија III, доселили су се Срби из Турске у јужну Мађарску и цар Леополд I им је дао верску слободу повељом од 20.08.1691. године. Како су Срби били канонски под патријархом у Пећи, у Турском царству, аустријски цареви су тражили 1704. године од пећког патријарха да се за Србе у Мађарској оснује посебна митрополија. Она је основана 1710. године у манастиру Крушедол, а касније премештена у Сремске Карловце. Када су Турци укинули 1766. године пећку патријаршију, карловачка митрополија је проглашена за аутокефалну. Њој су били подређени сви православни у целој Мађарској. Године 1755. предала је Турска Буковину Аустрији. До тада је буковинска епископија, у Сучави, била подређена молдавском митрополиту у Јашију. На молбу аустријске владе 1781. године одрекао се јашки митрополит јурисдикције над Буковином и епископија сучавска, чија је столица пренесена у Черновице, била је указом од 1783. године потчињена карловачком митрополиту. Буковински епископи били су од тада чланови карловачког Синода.¹⁶

Половином 19. века сви православни на територији аустријске монархије били су под јурисдикцијом Карловачке митрополије. Црквена организација састојала се од 10 дијацеза: карловачке, темишварске, вршачке, новосадске, арадске, будимпештанске, пакрачке, ердељске, черновичке и задарске, уз 3 бечке општине за земље алпске и земље чешке круне, из илирске општине у Трсту и из општине у Ријеци. Аутокефалност Карловачке митрополије и њену јурисдикцију над православнима целе аустријске монархије, признавале су све православне цркве, као и васељенски патријарх. Године 1867. издвојене су 3 румунске дијацезе (ердељска, арадска и кереншебешка) од којих је успостављена ердељска митрополија. Од Карловачке митрополије 1873. године одузете су још 2 дијацезе, задарска и черновичка, којима је додељена новоформирана которска дијацеза и тако је створена Черновичка митрополија. Православни у Словачкој, Чешкој, Шлеској и Поткарпатској Русији припали су после 1918. године Карловачкој митрополији, односно црквеној општини у Бечу (црква Свете Тројице). Црквена општина Св. Саве у Бечу установљена је 1893. године и присаједињена далматинско-истријској епархији, тачније српском епископу

¹⁶ АЈ, 69-10-23, Епископ моравски Горазд Павлик „Јурисдикција Српске Православне цркве у Чехословачкој с гледишта државних закона”, Народни Листи (Narodni Listy) бр.206, од 27.07.1924. године и Весник бр.17, Београд 10.06.1925. године.

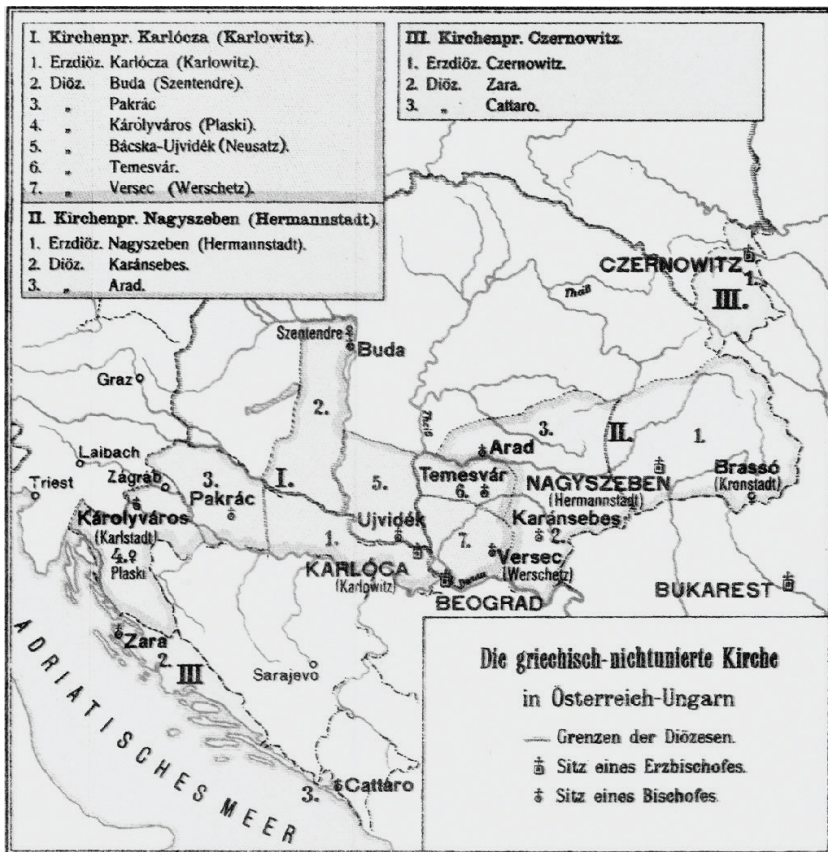
у Задру. Ова епархија била је под јурисдикцијом цариградског патријарха. По разграничењу, после 1918. године, 4 општине ове епархије припале су Италији, као и Задар, а седиште епархије премештено је у Шибеник (Краљевина СХС). Један православни свештеник у Прагу обављао је верску службу као делегат српских пароха у Бечу. Први заступник Краљевине СХС у Прагу био је Роко Бродановић, а за свештеника постављен је Миливоје Црвчанин (свештеночувар ратних гробова при нашем Посланству у Прагу).¹⁷

Тријанонским споразумом из 1920. године када је уједињена Румунија, Буковинска митрополија је заједно са Ердељском и Бесарабијском, прикључена Румунској цркви, и променила је назив у Буковинско-хотинска митрополија 1925. године. Почетком Другог светског рата и совјетском окупацијом Буковине 1940. године митрополија је расформирана и подељена у две епархије: Сучавску (јужну) и Черновичку (северну). Данас на простору северне (украјинске) Буковине делује Черновичка епархија Украјинске православне цркве, док у јужном (румунском) делу Молдавско-буковинска митрополија Румунске православне цркве са седиштем у Јашију. Буковинско-далматинска митрополија била је једна од три самосталне области Православне цркве у Аустро-Угарској, заједно са Ердељском и Карловачком митрополијом. Касније је прешла под јурисдикцију Румунске православне цркве, а укинута је током Другог светског рата.

Пропаст Аустро-Угарске монархије донела је промену и у границама црквених области, односно у јурисдикцији и управи православне цркве у бившој монархији и то према начелу, да се границе црквене јурисдикције и управе поклапају са границама саме државе. Православне дијецезе: далматинско-истријска (задарска) и бококоторско-дубровачка (каторска) налазе се од тада у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца, на територији православне митрополије карловачке. До отцепљења православних епархија далматинско-истријске и бококоторско-дубровачке од православне Митрополије буковинске и припајање Митрополији карловачкој дошло је 1919. године. Епископ далматински Димитрије и свештеник Војислав Јањић, професор Богословије Св. Саве у Београду, преговарали су у Букурешту са митрополитом Владимиром Рептом, који је потписао акт да се далматинска црква одваја од буковинске цркве.¹⁸

¹⁷ АЈ, 69-10-23, Епископ моравски Горазд Павлик пише у Народни Листи (Narodni Listy), бр.206 од 27.07.1924. године Прота М. Црвчанин о црквеним приликама у Чехословачкој и односима према СПЦ, 13.02.1925. године.

¹⁸ АЈ, 69-8-17, Извод из записника седнице проширеног Св. Архијерејског Синода

Сл.1-3. Далматинско-буковинска митрополија, мапа из 1909. године

Извор илустрације: Cölestin Wolfsgruber, Kirchengeschichte Österreich-Ungarns, Wien 1909.

<https://sr.wikipedia.org> CC BY-SA 3.0

Чехословачка народна црква

После Првог светског рата око 80 процената свештенства у Чехословачкој изјаснио се за реформе у римокатоличкој цркви - покрет под геслом „Даље од Рима“. Тражили су од Рима увођење словенског језика у богослужење и оживљавање правога религиозног и моралног живота. Док су се неки колебали којим путем да пођу, Матеј (Мађеј) Павлик је одлучио да се окрене православљу. Обратио се за помоћ Српској Православној цркви, која је послала нишког епископа Доситеја. Свети архијерејски сабор СПЦ прихватио је свештеника Матеја Павлика и изабрао га за епископа чешког и моравско-шлеског (са седиштем у Оломуцу).

Сл.4. Свети Горазд (Матеј Павлик)

Извор илустрације: https://sr.wikipedia.org/Горазд_Прашки

Монашки чин је примио у манастиру Крушедол 21.09.1921. године и добио име Горазд. Игуманом је постао у манастиру Гргетегу, а архимандритом у манастиру Хопову. Патријарх српски Димитрије хиротонисао га је за епископа у Саборној цркви у Београду 25.09.1921. године. Поводом 1050 - годишњице смрти Св. Кирила Словенског, епископ Горазд је објавио књигу *Живот Св. Кирила и Методија*, а за своје вернике *Православни катехизис*. Решавајући питање свештеничког кадра, епископ Горазд је упутио око тридесет кандидата на студије на Богословски факултет у Београд.¹⁹

Посланик Краљевине СХС у Атини послао је Министарству иностраних дела телеграм почетком 1920. године у коме пише да су грчком посланику у Прагу дата упутства да изјави ожењеним

СПЦ митрополије карловачке, одржане у Срем. Карловцима 7/20.12.1919. године и документи: бр.110/93-1918.године, бр.188/108, 30.10.1919. године; пов. бр. 14032, 26.11.1919. године.

¹⁹ Сава, епископ шумадијски, *Српски јерарси*, 135-137.

чешким свештеницима да ће их грчка црква признати за православне свештенике. Посланик је молио да се о томе обавести митрополит Димитрије и да наша црква не сме остати пасиван посматрач покрета у Чехословачкој. О свему је био обавештен и нишки епископ Доситеј Васић.²⁰

Приликом прве посете Београду, Едуард Бенеш тадашњи министар спољних послова Чехословачке је разговарао са министрима Светозаром Прибићевићем и Павлом Маринковићем о верским питањима, и о спремности његове Владе да СПЦ да одрешене руке.²¹

Почетком 1921. формирана је Чехословачка народна црква, која је признавала седам васељенских сабора и симбол никејско-цариградски. Овај покрет помагали су социјалдемократе, народни социјалисти и национал-демократе. На две скупштине, исте године, одлучено је да Чехословачка народна црква буде православна и да до коначне организације буде под јурисдикцијом Српске патријаршије. У том смислу послат је Меморандум Св. Арх. Сабору СПЦ, у коме је под извесним условима тражен пријем у састав источних цркава. Представништво црквене општине у Прагу, на челу са др М. Червинком, обратило се писмом СПЦ у коме се потчињило заштити ове цркве. За епископа западне епархије, са седиштем

Сл.5. Свети епископ Доситеј (Васић)

Извор илустрације: <https://drevo-info.ru/pictures/650.html>

²⁰ Ibid., 175-176. Доситеј Васић је завршио Кијевску духовну Академију као магистар богословља, а студирао је и у другим европским градовима. Као потпретседник Средишњег архијерејског сабора преговарао је са Цариградском патријаршијом о поновном успостављању Српске патријаршије. Био је митрополит загребачки од 1931. године. Мучен током рата, умро је у Београду 1945. године.

²¹ Radmila Radić, „Srpska pravoslavna crkva i pravoslavlje u Čehoslovačkoj”, *Tokovi istorije* 1-2 (1997): 95.

у Прагу, изабран је др Карел Фарски, свештеник и за епископа источне епархије, са седиштем у Кутној Гори, др Паржик. Свети Архијерејски Сабор СПЦ изабрао је крајем 1920. године за свог делегата у Чехословачкој епископа нишког Доситеја. Њега су једногласно изабрали за свог епископа заступници православних општина у Карпатској Русији 6/19.08.1921. године у манастиру Св. Николе у Изи.²²

Епископ Доситеј послао је септембра 1921. године Председништву Министарског савета Краљевине СХС списак лица заслужних за организовање „народне Чехословачке цркве-православне”: свештеник Богумил Захрадник-Бродски, бивши адвокат Милош Червинка, свештеник Алојз Тухачек, Албин Полешовски и Рудолф Мазач. Представници православне општине у Прагу захваљивали у се СПЦ и у једном писму обавестили о избору архимандрита Саватија за духовника и молили да га СПЦ посвети. Она је то и учинила фебруара 1923. године. Међутим, председник прашке верске општине др Червинка обратио се, почетком 1923. године, без одобрења осталих чланова, цариградском патријарху Мелентију са молбом да он посвети изабраног архимандрита Саватија Врабеца за епископа. Цариградска патријаршија је издала томос о оснивању „Православне Чехословачке Архиепископије”. У томосу се подсећало на мисију Св. Ћирила и Методија у Моравској и изражавала се радост због поновног обраћања православних Чеха и Словака патријаршијском престолу. По одредбама томоса архиепископија је обухватала 3 епископије: моравску, прашку и карпаторуску. Тако је патријарх Мелентије изазвао 1923. године раскол. „Тај цариградски акт противи се како црквенима канонима, тако православнима законима и наређењима владе... Проти Цариграду влада велика мржња у Чехословачкој и у Закарпатској Русији. Питање јурисдикције, по праву и закону, треба дефинитивно у корист српске цркве решити. Главни кривац у овом питању јест др Червинка”.²³

Архиепископ Саватије обратио се патријарху Мелентију са молбом да му одреди једног помоћника за епископа карпаторуског, предлажући руског епископа-емигранта Венијамина, који се налазио у Србији. Епископ Венијамин је против воље СПЦ отишао у Карпатску Русију. Био је финансиран од чешке владе.

²² Ibid., 95-97.

²³ АЈ, 69-10-23, Текст младога песника Ивана Вороне о нашој православној цркви у чешком листу „28. Rijen” од 7.07.1924.

Одлуке Васељенске патријаршије биле су противне црквеним канонима. Дошло је до сукоба унутар саме Чехословачке цркве, у које су биле уплетене и државне власти. На једној страни био је др Карел Фарски, бивши учитељ веронауке у Пилзену, а на другој Матеј Павлик-епископ Горазд. К. Фарски је деловао као председник Централног одбора Чехословачке цркве и управљао је целом црквеном организацијом, материјалним средствима и имао подршку државе. У борби Горазд-Фарски главну реч имао је председник Чехословачке Т. Масарик и социјалистичка штампа. Масарик је рекао да православље није за Чехословаке, а социјалистичка црква је писала: „Чешки човек, који се ослободио од Рима, не сме узети на себе никакво бремене ниједне цркве па ни Србске”.²⁴

СПЦ је ипак наставила са својим активностима и маја 1923. године на позив православних верника из Чехословачке послала као свог представника, епископа нишког Доситеја, на полагање камена темељца првог православног храма у Худобињу код Литовља у Моравској.

Епископ Горазд и још 10 свештеника иступили су из Чехословачке народне цркве августа 1924. године. Организовали су православне у Чешкој, Моравској и Шлезији у једну црквену општину са седиштем у Прагу, која је била под јурисдикцијом Београдске патријаршије. Затим је Чехословачка црква поставила нове епископе од световњака и свештеника. Влада у Прагу подржала је владика Саватија и др Червинку. За Цариградску патријаршију били су - владика Саватије и свештеници у Словачкој и једним делом у Карпатима, а за СПЦ - владика Горазд, моравски свештеници и већи део свештеника у Карпатима. По мишљењу проте М. Црвчанина један од разлога удаљавања Прага од СПЦ био је у личном односу Масарика према православљу, а други разлог у одбијању епископа Доситеја да посвети за свештеника др Червинку, бившег адвоката због његове рђаве прошлости, који је довео архимандрита Саватија.²⁵

По Сен-жерменском уговору (1919) Поткарпатска Русија је припојена Чехословачкој Републици, којом је требало да управља гувернер. Избори за прву чехословачку скупштину одржани су у јуну 1920. године, али не и за Поткарпате. Значи да су тамо и

²⁴ Radić, „Srpska pravoslavna crkva”, 99.

²⁵ Ibid., 99-100; AJ, 69-10-23, Текст младога песника Ивана Вороне о нашој православној цркви у чешком листу „28. Rijen” od 7.07.1924.

даље важили аустријски и мађарски закони, још из 1868. године, организациони устав Карловачке митрополије. По попису из 1921. године Поткарпатска Русија имала је око 600.000 становника: 329.698 унијата, 60.599 православних, остали су били католици, протестанти и Јевреји. Патријарх Лукијан је послао у својству мисионара из Карловачке митрополије архиђакон др Иринеја Ћирића. Већ 1920. године тражили су се делегати карпатског становништва да се изабере епископ из српског свештенства. Тиме је призната јурисдикција СПЦ у Закарпатској Русији. Епископ Доситеј је одржао 1. сабор у Поткарпатској Русији 10.08.1921. године на коме је било присутно 149 делегата из 63 општине. Епископ Доситеј је тада изабран за 1. поткарпатског епископа. Он је поднео исте године и статут за Карпаторуску цркву, који је одобрио Синод СПЦ. Међутим, установе које је епископ Доситеј формирао нису биле признате од Владе у Прагу. Скуп изасланика свих православних општина основао је 1923. године Привремену Духовну Конзисторију у Хусту, али следеће године архиепископ Саватије је основао Епископски савет у Дубовом. Спор око јурисдикције реметио је односе Краљевине СХС и ЧССР. На заседању Мале Антанте у Београду, јануара 1924. године, одржана је седница за црквено-просветна питања на којој су били присутни: министар вера др Воја Јанић, посланик у Прагу Љуба Нешић и епископ Доситеј са једне стране, а са друге др Бенеш и министар Шеба. Договорили су се да чешка влада признаје јурисдикцију СПЦ, а министар В. Јанић је обећао неке привилегије за евангелисте Словаке у Бачкој, да не би били подређени Немцима у црквеном погледу.²⁶

Епископ Доситеј је стигао у Карпатску Русију половином 1924. године и тамо боравио пет месеци. Међутим, епископа Доситеја је ухапсила чешка полиција на станици у Хусту, иако је имао дипломатски пасош. Др Червинка је направио проблем: одбио је да преговара са епископом Доситејем и послао свим духовницима писмо у Закарпатску Русију да подржава епископа Саватија. Почели су се одузимати храмови од православних, забрањена је веронаука, брисани православни празници, нису признати бракови и др. Од 1924. године чешка влада није више пуштала епископа Доситеја у своју земљу. СПЦ је 27.07/9.08. 1925. године упутила Министарству вера и Министарству иностраних послова Краљевине СХС

²⁶ Radić, „Srpska pravoslavna crkva”, 101-102; AJ, 69-10-23, Текст младога песника Ивана Вороне о нашој православној цркви у чешком листу „28. Rijen” од 7.07.1924.

Меморандум о положају „Православног руског народа у Карпатској Русији”. У Меморандуму СПЦ се тражило да се закључи уговор са Владом ЧССР у коме се тражи: признање јурисдикције СПЦ у Карпатској Русији, равноправност православне цркве са осталим црквама, утврђивање броја православних на основу изјаве сваког лица (а не по мађарској статистици), и др. Синод СПЦ је намеравао да се обрати жалбом Лиги Народа у Женеви. Министарство иностраних послова није је са тим сложило, али су обећали да ће министар М. Нинчић разоварати са Е. Бенешом. Преговори нису успели и Синод је новембра 1925. године донео одлуку којом се одобрава Меморандум. Делегати Карпаторуске православне цркве су тражили од Синода СПЦ да им пошаље епископа из Србије и да их заштити од неканонског мешања цариградског патријарха и његовог епископа Саватија. Тражили су да им пошаље старешину манастира Св. Стефана у нишкој епархији, епископа Митрофана. Министарство вера се позвало на Меморандум СПЦ из јула 1925. године и упутило такав захтев Министарству спољних послова. Министар вера је подсећао да се не сме заборавити да је положај Карпатске Русије директна последица несреће Русије, која је подлегла у рату започетом у име заштите Србије.²⁷

У Битољу одржана је 8. годишња скупштина Удружења свештеника 31.08-1.09.1927. године, која је прихватила резолуцију др Алексеја Геровског, председника Централног одбора организације православних општина у Карпатској Русији, у којој је писало да чехословачка влада прогони и уништава православље у Карпатској Русији и смета им јурисдикција СПЦ за денационализацију Руса у Карпатима. И прота Стеван Димитријевић је подржао резолуцију, али је митрополит Јосиф био опрезан. На крају је одлучено да се апелује на народне посланике да заштите Православну цркву у Карпатској Русији. У том Апелу је писало: „Ми не можемо и не смемо да заборавимо шта је чинила Русија за наш православни живаљ под турским ропством, нарочито у Јужној Србији. Не смемо такођер заборавити да нас је православна Русија спасла од аустријског ропства у 1914. године, јер да нас је напустила тада Русија, нико не би нас штитио. Ми морамо да се одужимо Русији и да штитимо мали део руског народа у Карпатима... Ово захтева и наша национална част”.²⁸

²⁷ АЈ, 69-10-23, Св. Синод СПЦ бр.2285, Београд 19.12.1925. године; Radić, „Srpska pravoslavna crkva”, 103-106.

²⁸ Radić, „Srpska pravoslavna crkva”, 107-108.

Крајем 1927. године дао је оставку и вратио се у Београд епископ Иринеј Ћирић, па је Синод СПЦ именовао за делегата у Поткарпатској Русији епископа злетовско-струмичког Серафима. Њему је стављено у дужност организовање и уређење православне Епархије у Подкарпатској Русији, али је остао само годину дана.²⁹

Почетком 1929. године прилике су се мало поправиле, формирана је Православна Чешка Епархија у Прагу и почело је да се ради на образовању Мукачевске Епархије у Карпатској Русији. Епископ битолски Јосиф отишао је у Карпатску Русију, као изасланик Синода СПЦ, и однео честице животворног Господњег крста. Тамо је маја 1931. године освећен православни храм у Брну. Успостављена је православна епархија у Мукачеву 25.06/8.07.1931. године. Септембра исте године у Сремским Карловцима изабран је стални епископ за Карпатску Русију, о чему је постигнут договор са чехословачком владом. Мукачевска епархија је имала 147 црквених општина и 150 свештеника. Епископ Јосиф је организовао и неколико манастира. У новембру 1931. године Синод СПЦ изабрао је за епископа мукачевско-прјашовског Дамаскина Грданичког, доцента Православног Богословског факултета. Синод је тражио преко Посланства ЧССР да се потврди Устав мукачевско-прјашовске епархије и да се дотадашњи делегат митрополит Јосиф и његов помоћник др Јустин Поповић, проф. Богословије Св. Саве у Сремским Карловцима бити разрешени дужности у Поткарпатској Русији крајем 1931. године Епископа Дамаскина је свечано утоличио у Мукачеву 7.12.1931. године епископ битолски Јосиф.³⁰

Никола Влатковић, индустријалац из Прага, наглашавао је значај постављења Србина за поткарпатског епископа. Та област је важна за Југославију, јер су се ту сукобљавали интереси ЧССР, Пољске, Мађарске, Румуније и СССР. Он је протеран из Чехословачке и отишао је у Варшаву, где је пао у дугове. Писао је нашем Министарству иностраних послова о свом сукобу са енглеским професором Ситон Вотсоном, који је пуно писао у чешким новинама против Срба и краља Александра. Према мишљењу Н. Влатковића иза свега је стајао Интелигенс сервис, према чијим интересима је цариградски патријарх Мелентије потчинио

²⁹ АЈ, 69-10-23, бр.4076, март 1928. године: акт Министарства вера Краљевине СХС упућен министру иностраних дела, Београд; Сава, епископ шумадијски, *Српски јерарси*, 442.

³⁰ Radić, „Srpska pravoslavna crkva”, 111; Сава, епископ шумадијски, *Српски јерарси*, 149-150.

својој јурисдикцији Чехословачку и Поткарпатску Русију. Велика Британија је намеравала да у Поткарпатској Русији образује кадар православних свештеника, који би у случају пада Совјета у Русији пропагирали јединство православља са англиканизмом.³¹

За време боравка епископа Дамаскина у мукачевској епархији, до 1938. године донет је Устав епархије, подигнуто неколико цркава и зграда епископије у Мукачеву, већи број ђака је послан на школовање. Епископ Дамаскин је вратио сву интелигенцију из унијатства у православље. У Моравској су саграђене православне цркве у Брну, Опатову, Викемову, Крпама, Римицама, Худобину и велика црква Св. Горазда у Оломуцу.

У октобру 1938. године немачка војска је заузела Судетску област, а пољске трупе ушле су у Чешку Шлезеију. Аутономија Словачке је проглашена 7.10.1938. године, а 11.10. Карпатске Русије. Мађарској су уступљене територије са градовима Кошице, Мукачево и Унгвар. Марта 1939. године Немци су заузели Праг и уведен је протекторат над Чешком и Моравском. Словачка је прогласила независност, а Мађарска заузела Поткарпатску Русију. Октобра 1938. године епископа Доситеја заменио је епископ Владимир Рајић. Немачка је намеравала да оснује своју православну цркву са седиштем у Берлину, којој би припадали и православни у Словачкој, Чешкој, Пољској и Украјини. За берлинског епископа је постављен Серафим Ладе, Немац који се школовао у Русији. Поједини руски емигранти у Сремским Карловцима, под чијом јурисдикцијом је био део верника у Чехословачкој, сарађивали су са Берлином. Српски патријарх Гаврило је рекао руском митрополиту Анастасију, у Сремским Карловцима, да упозори епископа Серафима да се не меша у послове цркве у Чешкој и другде где је јурисдикција СПЦ. На ванредној седници Синода СПЦ, новембра 1940. године, поново је осуђена делатност епископа Серафима у окупираним деловима Чехословачке и Пољске, као и оснивање Украјинске православне цркве. Марта 1941. године архиепископ Саватије покушао је преко Протектората Чешке и Моравске да суспендује епископа Горазда са дужности епископа чешког и моравског, али без успеха. Иза свега је стајао епископ Серафим, који је вршио притисак на Горазда да сарађује се Немачком православном црквом.³²

Тада је у епархији чешко-моравској било 27.002 верника. Седиште епархије мукачевско-прјашовске било је у граду

³¹ Radić, „Srpska pravoslavna crkva”, 112-113.

³² Ibid., 113-115.

Мукачеву, а на челу је био епископ Владимир. Епархија је имала своју управу, велики црквени суд, економски одбор и манастирски одбор. Делила се на 8 архијерејских намесништва: мукачевско, иршавско-сваљавско, хустско, воловско, теребељско, тересовско, раховско и прјашовско. Имала је 2 мушка и 2 женска манастира и 4 скита. Број православних у Карпатској Русији износио је 148.373, а у Словачкој 9.076. Црквених општина било је 146, парохија 122, парохијских свештеника 126. Дан након што је Мађарска објавила рат Југославији, епископ Владимир је добио наређење да напусти епархију, протеран је у Србију. Као администратора епархије одредио је игумана Теофана.³³

У Прагу је 1942. године извршен атентат на заменика протектора СС Рајнхарда Хајдриха од стране чехословачких родољуба-падобранаца, који су долетели из Енглеске. Нико их није хтео и смео сакрити, осим Православне цркве Св. Тирила и Методија. Након што су откривени, епископ Горазд је мучен, осуђен на смрт и стрељан 4.09.1942. године са својим најближим сарадницима. СПЦ је уврстила епископа Горазда у ред светитеља (23.08/4.09). Његов лик је осликан на зидовима манастира Дивостин и Светоуспенског саборног храма у Крагујевцу.³⁴

Протектор Рајха забранио је Православну цркву у Чешкој и Моравској и конфисковао њену имовину. У мукачевској епархији административну власт обављао је рашчињени прота Михаило Попов, по указу Хортија, све до краја 1943. године. Затим се по дозволи мађарских власти вратио у епархију игуман Теофан Сабов, и тамо остао све до доласка Црвене армије. Руски патријарх Алексеј обавестио је Синод СПЦ 8.02.1945. године обавестио је Синод СПЦ да је делегација мукачевско-прјашовске епархије на челу са игуманом Теофаном тражила да се епархија припоји Московској патријаршији. Руски патријарх Алексеј је то прихватио. Епископ Владимир у начелу је пристао, али је тражио да се до коначне одлуке Синода СПЦ, он врати у епархију. Синод СПЦ је одговорио да ће коначно решење донети Сабор СПЦ када се патријарх Гаврило врати у земљу, а водећи рачуна о општим приликама и границама појединих држава. Епископ Владимир је тражио да се врати у своју епархију до Ускрса, али није добио пасош. Нове југословенске власти су одбиле и захтев епископа Дамаскина да отпутује у Праг. Већ у априлу 1945. године.

³³ Ibid., 116; Сава, епископ шумадијски, *Српски јерарси*, 91.

³⁴ Сава, епископ шумадијски, *Српски јерарси*, 137.

Чехословачка православна црква је проглашена за егзархат Руске православне цркве. Њено постављење требало је да представља држање баланса према Римокатоличкој цркви у Чехословачкој. Истог дана када је у Москви потписан уговор између СССР-а и Чехословачке републике о присаједињењу Закарпатске Украјине, односно Прикарпатске Русије Украјинској Совјетској Републици, 29.07.1945. године, руски патријарх Алексеј је молио да се пожури са решењем о предаји епархије мукачевско-прјашовске. Синод СПЦ је 7.09.1945. године донео одлуку о предаји епархије мукачевско-прјашовске. Епископ Владимир је обавестио Синод СПЦ да је ван оквира мукачевске епархије остало још 18 парохија прјашевских, које је он задржао под својом јурисдикцијом док се коначно не реши питање Чехословачке православне цркве. Српски патријарх Гаврило се противио да пренесе јурисдикцију руској цркви. Припадници Чехословачке православне цркве тражили су званично да пређу у јурисдикцију Руске православне цркве, што је коначно решено током 1948. године. Митрополит прашки и целе Чехословачке Елефтери обавестио је 10.10.1953.године српског патријарха Викентија о проглашењу аутокефалности православне цркве у Чехословачкој.³⁵

Према статистичким подацима „од 1910.г. до 1921.г. број католика у Чешкој, Моравској и Шлеској смањио се за 1.377.098 и то: у Чешкој са 1.271.957 лица, у Моравској са 91.264, у Шлеској са 24.779. лица... Овај губитак у католичкој вери од 11% треба тумачити стварањем Народне Чехословачке цркве”.³⁶

Закључак

Православна буковинско-далматинска црква основана је 1873. године и трајала је до 1919. године. Самом Буковином је управљао митрополит из Черновица, док су епархије у Далмацији биле у надлежности епископа. Највиши црквени орган био је свети синод, који је заседао у Храму Свете Тројице у Бечу. Свештенство се школовало на богословском факултету черновичког универзитета и задарској богословији.

Након пропасти Аустро-Угарске, октобра 1918. године, митрополит Владимир Репта допустио је да се далматинске епархије врате Карловачкој митрополији, које су затим припо-

³⁵ Radić, „Srpska pravoslavna crkva”, 117-119.

³⁶ AJ, 69-10-23, Извештај Конзулата Краљевине Југославије у Прагу, бр.3198, 2.07.1924. године.

јене Српској православној цркви. У Чехословачку је СПЦ ушла у мисију ширења православља по канонском праву, као наследница Карловачке митрополије, и уз подршку Владе Краљевине СХС. Сама СПЦ је показивала пуно ентузијазма на вербалном плану, али стварни резултати су били другачији. Стање су компликовале римокатоличка, цариградска и англиканска црква, као и Влада у Прагу. Тешко је било опстати у таквом окружењу. У Чехословачкој се водио спор која црква, српска или цариградска, има врховну црквену јурисдикцију над православнима. На крају Другог светског рата чехословачка православна црква пришла је руској патријаршији.

Извори:

Архив Југославије, Фонд Министарства вера Краљевине СХС 69-8-17 и 69-10-23 (фонд-фасцикла-јединица описа).

Литература:

Веселиновић, Рајко. *Историја Српске православне цркве са народном историјом*. Књ. II. (1766-1945). Београд: Свети архијерејски синод Српске православне цркве, 2004.

Микић, Григорије. *Преглед историје хришћанске цркве*. 2. *Српска црква*. Сремски Карловци: Српска манастирска штампарија, 1936.

Поповић, Јевсевије. *Опћа црквена историја*. Књ. II. (1054-1912). Сремски Карловци: Српска манастирска штампарија, 1912.

Сава, епископ шумадијски. *Српски јерарси: од деветог до двадесетог века*. Београд: Евро; Подгорица: Унирекс; Крагујевац: Каленић, 1996.

Radíć, Radmila. „Srpska pravoslavna crkva i pravoslavlje u Čehoslovačkoj”. *Tokovi istorije* 1-2 (1997): 93-119.

THE DALMATIAN-BUKOVINIAN METROPOLIS AND THE CZECHOSLOVAK NATIONAL CHURCH

Nikolina Miljević

The Archives of Yugoslavia

e-mail: nikolina.m@arhivyu.rs

Summary: The Bukovinian-Dalmatian Orthodox Church was established in 1873 and lasted until 1919. Bukovina was governed by the metropolit-an from Chernovitsa, while the dioceses in Dalmatia were under the jurisdiction of bishops. The highest ecclesiastical authority was the Holy Synod, which convened at the Holy Trinity Temple in Vienna. The clergy were educated at the Theological faculty of Chernovitsa University and at the Zadar Theological seminary.

After the collapse of the Austro-Hungarian Empire in October 1918, Metropolitan Vladimir Repta allowed the Dalmatian dioceses to return to the Metropolitanate of Karlovci, which were then incorporated into the Serbian Orthodox Church. In Czechoslovakia, the Serbian Orthodox Church entered on a mission to spread Orthodoxy according to canon law, as the successor of the Metropolitanate of Karlovci, with the Government of the Kingdom of Serbs, Croats, and Slovenes support. The Serbian Orthodox Church showed great enthusiasm on the verbal level, but the actual results were different. The situation was complicated by the Roman Catholic, Ecumenical, and Anglican Church, as well as the government in Prague. It was difficult to survive in such an environment. In Czechoslovakia, a dispute arose over which church, the Serbian or the Ecumenical, has supreme ecclesiastical jurisdiction over the Orthodox people. At the end of World War II, the Czechoslovak Orthodox Church joined the Russian Patriarchate.

Key words: Orthodoxy, jurisdiction, Czechoslovakia, Dalmatia, Bukovyna, Mukachevo-Prjašov eparchy